

บทวิจารณ์
รางวัลกองทุน
หม่อมหลวงบุญเหลือ
เทพยสุวรรณ
ปี ๒๕๔๓

โครงการวิจัย เครือข่ายการวิจารณ์ศิลปะ
การวิจัยและพัฒนา (สกว.)

ความเห็นของคณะกรรมการตัดสิน
บทวิจารณ์ภาพยนตร์และละครดีเด่น
ประจำปี ๒๕๕๓

คณะกรรมการคัดเลือกบทวิจารณ์ดีเด่นด้านภาพยนตร์
และละคร ประจำปี ๒๕๕๓ ได้พิจารณาบทวิจารณ์ซึ่งมีผู้ส่งเข้า
ประกวดจำนวน ๑๒ ราย และมีมติให้บทวิจารณ์ชื่อ “จอห์นวู
และนางนก : ความตื่นตาตื่นใจในยุคโพสท์โมเดิร์น” โดย
อัญชลี ชัยวรพร ได้รับรางวัลบทวิจารณ์ดีเด่นด้านภาพยนตร์และ
ละครของกองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ประจำปี
๒๕๕๓ ดังมีเหตุผลต่อไปนี้

บทวิจารณ์ของอัญชลี ชัยวรพร แสดงมโนทัศน์หลัก
ของผู้วิจารณ์อย่างชัดเจน ผู้วิจารณ์ใช้ทั้งความรู้เชิงสุนทรียศาสตร์
ของภาพยนตร์ สามารถหาเหตุผลและตัวอย่างมาสนับสนุน
มโนทัศน์ได้อย่างต่อเนื่อง จากพื้นฐานแนวคิดที่เรียบง่ายไปสู่
ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ในประเด็นของพัฒนาการการสร้าง
ความตื่นตาตื่นใจของภาพยนตร์และพัฒนาการในแง่จิตวิทยาของผู้ชม
ผู้วิจารณ์ใช้ภาษาที่สื่อความคิด กระตุ้นให้ผู้อ่านนำไปคิดต่อจน
เข้าถึงความลุ่มลึกในปรากฏการณ์ทางสังคมและปรากฏการณ์ใน
การสร้างสรรคภาพยนตร์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการฯ จึงเห็น
สมควรมอบรางวัลบทวิจารณ์ภาพยนตร์และละครดีเด่นของ
กองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ประจำปี ๒๕๕๓
ให้แก่ อัญชลี ชัยวรพร และหวังว่ารางวัลนี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้
เกิดผลงานที่มีคุณภาพในวงการวิจารณ์ของไทยต่อไป

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

(๑๐)

ตัวอย่าง
บทวิจารณ์ภาพยนตร์และละครดีเด่น
ประจำปี ๒๕๕๓

จอห์นวูและนางนก :
ความตื่นตาตื่นใจในยุคโพสท์โมเดิร์น

โดย อัญชลี ชัยวรพร

(๑๑)

จอห์น ดู และนางนาก : ความตื่นตาตื่นใจในยุค โฟสต์โมเดิร์น

โดย ธัญยดี ชัยวรพร

ในช่วงของการทอถักนิยายภาพยนตร์นั้น มีภาพยนตร์เรื่องหนึ่งซึ่งสร้างอาการตกตะลึงให้กับคนดูจนแทบตกเก้าอี้ ภาพยนตร์ดังกล่าวคือ Arrivee d'un train en gare (The Arrival of A Train) ซึ่งมีความยาวเพียง 2-3 นาที โดยตั้งกล้องแช่ไว้กับที่เพื่อบันทึกภาพหัวรถไฟที่กำลังถนัดเข้ามาชนราง ทำให้ภาพที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายกับภาพนิ่งจากกล้องชัตเตอร์เป็นโคลอสถ์ ยิ่งเมื่อรถไฟเข้าใกล้สถานีมากเท่าไร ขบวนรถไฟก็จะดูใหญ่เกินจริงราวกับจะพุ่งเข้ามาชนกลุ่มคนดู

อาการตกตะลึงที่เกิดขึ้นเป็นความไม่คาดฝันของคนดูหนังยุคเริ่มต้น ที่จะได้เห็นภาพเคลื่อนไหวได้ เป็นความตื่นตาตื่นใจในสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนในชีวิต เพราะภาพเคลื่อนไหวที่เรียกว่าภาพยนตร์นั้นเพิ่งถือกำเนิดขึ้น ดังนั้นเมื่อเห็นขบวนรถไฟพุ่งจากจอราวของจริง จึงรู้สึกเหมือนกับจะถูกรถไฟชน ความตกใจเกิดขึ้นเพราะแยกไม่ออกระหว่างของจริงกับของใหม่ที่เรียกว่าภาพยนตร์

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในหมู่คนดูเกิดจากความตื่นตาตื่นใจในภาพที่มองเห็น เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า spectacle เป็นประสบการณ์ร่วมที่เกิดขึ้นกับคนดูหนังไทยขณะชมภาพยนตร์เรื่อง นางนาก ซึ่งสร้างปรากฏการณ์กวาดทั้งเงินและกล่องในปีที่แล้ว เช่นเดียวกับความรู้สึกของคนดูหนังในยุคเริ่มต้นของภาพยนตร์ ต่างกันเพียงแต่ว่ามิติที่ตื่นตาตื่นใจในยุคโฟสต์โมเดิร์นเป็นการปรับจากพื้นฐานในอดีตมาได้เป็นของใหม่ที่เพิ่งสร้างขึ้นมาทั้งหมด

(๑๒)

ภาพแห่งความตื่นตานั้นเองที่เป็นกลยุทธ์สำคัญในกระบวนการทำหนังกระแสหลักของฮอลลีวูด เป็นศาสตร์ที่มีวิวัฒนาการและไม่หยุดนิ่ง และเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้กำกับหนังอย่างฮอลลีวูดมีที่นั่งอยู่ในฮอลลีวูดขณะนี้

ในการประเมินคุณค่าของภาพยนตร์มักจะมีวิธีที่ง่ายที่สุดจากการวัดความสนุกสนาน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามรสนิยมส่วนบุคคล คอหนังที่ต้องดูหนังเป็นประจำอาจจะไม่นิยมชมชอบภาพยนตร์ฮอลลีวูด เพราะมีสูตรตายตัว เล่าเรื่องแบบเรียงลำดับที่เรียกว่า narrative ใกล้ๆก็มีฉากโคลแมกซ์ที่จะแก้ปมปัญหาของเรื่อง พระเอกนางเอกหรือผู้ร้ายก็มีลักษณะเป็นแบบแผนเฉพาะไป

ฮอลลีวูดจึงต้องสร้างจุดเด่นใหม่ที่จะดึงดูดคนดูให้อยู่กับที่ สนุกสนานกับโครงสร้างเดิมๆ ได้เป็นเวลานาน และจุดขายสำคัญที่ฮอลลีวูดใช้ได้ผลตลอดก็คือ การสร้างภาพที่ตื่นตาตื่นใจที่จะดึงดูดคนดู ฮอลลีวูดรู้จักที่จะสร้างและพัฒนาความตื่นตาตื่นใจมาตลอดอย่างไม่หยุดนิ่ง เมื่อคนดูเริ่มเคยชินกับภาพที่ตื่นตาตื่นใจในยุคหนึ่ง ฮอลลีวูดก็จะคิดวิธีการใหม่เพื่อให้คนดูตื่นตาดังเดิม ภาพแห่งความตื่นตาตื่นใจจึงมีวิวัฒนาการตลอดมาควบคู่กับพัฒนาการของภาพยนตร์และการเติบโตของคนดู

ความตื่นตาตื่นใจในยุคแรกนั้นเกิดขึ้นเพราะภาพยนตร์เป็นของใหม่ เพราะการดำเนินชีวิตของคนในยุคร้อยปีเศษที่แล้วยังเรียบง่าย ไม่มีสิ่งประดิษฐ์อะไรมากนักนอกจากภาพเคลื่อนไหวในระบบ (Kinetoscope) ซึ่งผลิตโดยไทมส์ อัลวา เอ็ดิสัน

คนในยุคแรกไม่เคยเห็นสิ่งเหล่านี้มาก่อน ไม่เคยเห็นภาพเคลื่อนไหวบนจอภาพ จึงตื่นตาดังที่ได้เห็นสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ ความรู้สึกเช่นเดียวกับที่ได้ไปดู

(๑๓)

โชว์ ได้ดูมาหลาย อันที่จริงแล้วภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นในยุค
กำเนิดนั้น ไม่ได้มีจุดเด่นอะไรนักถ้ามองในสายตาปัจจุบัน
หนังส่วนใหญ่มีความยาวเพียงสองสามนาทีก่อนหน้านี้
ไม่ได้มีความเป็นพิเศษ หนังของภูมิภาคช่วงแรกๆ ก็ถ่ายรูปลูก
ชายคนน้ำตื้นไม้ ถูกขายกินข้าว คนงานเดินออกจากโรงงาน
แต่คนก็แห่กันไปดูเพราะตื่นเต้นที่ได้ดูของใหม่ ดึงดูดใจ
กับการบันทึกภาพที่ดูๆ ก็เคลื่อนไหวได้

เมื่อเกิดยุคหนังเสียง ความตื่นตาตื่นใจเปลี่ยนจาก
ภาพมาเป็นเสียง หลังจากที่ได้ดูหนังโดยไม่มีเสียงมานานหนนี้
คนดูเฮโลกันไปดูหนังพูดได้ ภาพยนตร์เสียงเรื่องแรกอย่าง
The Jazz Singer ก็บอกอยู่ในตัวแล้วว่า งานนี้ขายเสียงล้วนๆ
(โดยไม่ทำลายชาติ) ดังนั้นเมื่อเกิดยุคหนังสี ภาพกลับมา
สร้างความตื่นตาอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จาก Becky Sharp
ภาพยนตร์เรื่องแรกที่เกิดจากการพัฒนาด้านเทคนิคฟิล์ม
อย่างเต็มรูปแบบ ทั้งเรื่องก็จะขายสีสันของเสื้อผ้าตัวละครที่
เกินความจริง เช่น สีเหลือง สีเขียว สีแดง เพื่อตอบสนอง
ความต้องการมาดภาพสีของผู้ชม

เข้าสู่ยุคหนังเพลง หนนี้ฮอลลีวูดสร้างความตื่นตา
ตื่นใจทั้งจากภาพและเสียง บวกด้วยลีลาการเต้นนักแสดง
รวมทั้งเสื้อผ้าที่สวยงาม ฝั่งตะวันตก แอมยังแผ่อิทธิพลไป
นอกอเมริกาอีกด้วย เพราะหนังเพลงสามารถสร้างความตื่น
ตาตื่นใจให้กับคนดูทุกชาติทุกภาษา โดยไม่มีความจำเป็น
จะต้องเข้าใจเนื้อเพลง หนังเพลงจึงเป็นคำตอบที่ดีที่สุด
ของฮอลลีวูดในช่วงนั้นที่เริ่มส่งหนังไปขายประเทศอื่น

เช่นเดียวกับการตลาดโลกในปัจจุบัน ฮอลลีวูด
สร้างความตื่นตาตื่นใจโดยการนำวิวัฒนาการเทคนิคพิเศษ

หรือที่มักจะรู้จักกันว่า สเปเชียลเอฟเฟกต์ มาเป็นจุดยืนใน
การขายเพื่อให้เข้ากับยุคเทคโนโลยีในปัจจุบัน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งภาพยนตร์แนววิทยาศาสตร์ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการ
สร้างความตื่นตาตื่นใจในหมู่คนดูได้ง่ายที่สุดและได้ผลที่สุด
คล้ายกับการสร้างภาพที่เคลื่อนไหวได้ในยุคกำเนิด
ภาพยนตร์ หนังแนววิทยาศาสตร์จึงนำจุดนี้มาดึงความ
สนใจของผู้ชม ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์เรื่อง Terminator 2
ซึ่งเน้นการโฆษณาของหุ่นยนตร์ที่สามารถเคลื่อนไหวได้
อย่างคล่องตัว หรือภาพยนตร์ความรักแห่งศตวรรษอย่าง
Titanic ก็ได้สร้างความสมจริงของเทคนิคที่ใช้ในตอนสำรวจ
เรือที่อับปางมาเป็นตัวจุดขายอย่างหนึ่ง นอกจกหาประเด็นใน
เรื่องของความรักแล้ว

สำหรับภาพยนตร์แนวแอ็คชั่นนั้น การสร้างภาพ
เพื่อให้เกิดความตื่นตานั้นมีหลายวิธีการ ความแปลกพิสดารใน
การชมภาพยนตร์ชุดเจมส์บอนด์คือ การที่ได้เห็นบอนด์วาง
แผนโค่นเหล่าร้ายพร้อมเครื่องมือช่วยล้ำยุค หน้แอ็คชั่น
ของคาราที่มีพื้นฐานมาจากนักกีฬาเพาะกล้ำอย่างซิลเวสเตอร์
สตาโลน หรืออาร์โนลด์ ชวากเซเนเกอร์ ก็สร้างความ
ตื่นตาตื่นใจโดยภาพที่เน้นพลังกำลังของผู้แสดง หน้
แอ็คชั่นอีกแนวที่มักจะนำเสนอโดยคาราเจ้าประจำอย่าง
ฌอง ค्लीด แวนแดม หรือสตีเวน ซีเกลนั้น ก็จะมีลวดลาย
กังฟูของคาราทั้งสองเป็นจุดดึงดูดของภาพยนตร์ เพราะทั้ง
แวนแดมและซีเกลเป็นคาราฝรั่งเพียงไม่กี่คนที่มีความ
สามารถในการเล่นกังฟู จนเป็นที่ต้องการของฮอลลีวูดก่อน
ที่คาราหรือผู้กำกับฮ่องกงจะเป็นที่ยอมรับเสียอีก และนี่เอง
คือคำตอบที่ทำให้คาราที่ไม่ได้มีความหล่อโดดเด่นอย่าง

เงินหลงมีที่ขึ้นอยู่ในสอลลิ่วขณะนี้ เพราะผู้ชมเพลิดเพลินในการที่ได้ดูลีลาการฟุของเงินหลง

ด้วยเหตุผลครั้งนี้เองทำให้ผู้กำกับฮองกงได้รับการยอมรับจากสอลลิ่ว เพราะเขาต่างคุ้นเคยกับการสร้างความตื่นตาตื่นใจในภาพ ไม่ว่าจะเป็นลีลาการฟุในหรือกึ่งฟุ และที่สำคัญคือเขารู้จักที่จะออกแบบฉากแอ็คชั่น ตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุด คือ งานกำกับฉากแอ็คชั่นของจอห์น วู

จอห์น วู เป็นผู้กำกับจากเอเชียคนแรกที่ได้ก้าวขึ้นสู่เวทีฮอลลีวู้ด แตกต่างจากผู้กำกับคนอื่นที่เติบโตในอเมริกาอย่างเวย์น หวัง หรือจบการศึกษาด้านภาพยนตร์ในอเมริกาอย่างคิง ลี (New York University) เหตุผลสำคัญที่ทำให้เขาเข้าสู่ฮอลลีวู้ดนั้นได้ก็เพราะการออกแบบฉากแอ็คชั่นได้สวยงาม โดยมีความแตกต่างจากเพื่อนผู้กำกับคนอื่น ๆ อย่างจริงใจ แรม ฌี เคอะ ตรงที่ว่าพระเอกอยู่อย่างใจเหวี่ยงไม่เคยโชว์พลังกำลังหรือสวดลาการเล่นกึ่งฟุ ภาพทุกภาพ ฉากทุกฉากล้วนเกิดจากการออกแบบไวล่วงหน้าในงานหนังฉบับฮองกงของจอห์น วู มักจะเป็นที่รู้จักกันดีในแบบฉบับเฉพาะตัวของเขา ไม่ว่าจะเป็นฉากควบลินที่นิยมใช้สโลว์โมชั่น จนเป็นที่รู้จักกันในนามของการควบลินคังบิลเลตต์ (balletic shootout) พร้อมกันนี้ยังมีท่าถือปืนพร้อมกันสองกระบอกของตัวละครเอก หรือฉากต่อกรของตัวเอกที่จะจ่อปืนที่ศีรษะหรือตามร่างกายเพื่อรอคู่ขึ้นเชิงของ อีกฝ่าย อันที่จริงแล้วพระเอกของจอห์น วูเล่นกึ่งฟุไม่เป็น ท่าชกต่อยก็ไม่งาม แต่ผู้กำกับรู้จักใช้เทคนิคภาพยนตร์ที่ทำให้เหมือนกับว่าพวกเขา กำลังเล่นกำลังภายใน ไม่ว่าจะเป็นการเล่นตัวสโลว์ผ่านรถเข็น ผ่านราวบันได

โหนเชือกมาจากหลังคา และการจัดฉากเพื่อให้เกิดภาพสวยเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นกบินสลับฉากเป็นร้อย มีเทียนไขจุดเป็นร้อยเป็นพัน เป็นต้น

ลักษณะคล้ายกันนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในงานภาพยนตร์อย่าง นางนก แตกต่างเพียงแค่แนวหนังเท่านั้น ทุกฉากทุกตอนของหนังจอห์น วู และ นางนก ล้วนเต็มไปด้วยการออกแบบอย่างระแวดระวังและพิถีพิถัน เพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ชม

เรื่องของแม่นาคนั้นสร้างกันมานานแล้วนับครั้งไม่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์หรือละครทีวี จนเป็นที่คาดคะเนว่า น่าจะเป็นเรื่องที่มีการนำมาสร้างซ้ำมากที่สุด ในประวัติศาสตร์บันเทิงไทย ในความทรงจำของคนพื้นวัยเยาวชนของผู้เขียนเอง จำได้ว่ามีแม่นาคปริยา รุ่งเรือง ซึ่งเล่นเป็นแม่นาคอยู่หลายภาคหลายตอน จนคนสร้างในยุคต่อมาก็ได้พยายามปั้นลูกสาว ยอดสร้อย โกมารชุนในบทเดียวกัน ในช่วงเดียวกันรุ่นปริยานี้ยังมี แม่นาคอเมริกา ให้คาราฝรั่งเล่น แล้วก็มีแม่นาค ดริรัก รักการดี แม่นาคหนังทดลองของเกอเด่ เรียกได้ว่าถ้าเป็นคนไทยจะต้องรู้จักแม่นาค

เพราะความที่เนื้อเรื่องแม่นาคเป็นที่คุ้นเคยของคนไทยอยู่ก่อนแล้ว จึงไม่ใช่เรื่องยากนักที่ผู้กำกับอย่างนพริย นิมิบุตร จะนำมาปรุงแต่งใหม่ โดยขึ้นพื้นบนตำนานเก่าแก่ของไทย หลายคนมองว่าแม่นาคฉบับล่าสุดเป็นการตีความใหม่ ซึ่งน่าจะเรียกว่าเป็นการปรุงแต่งใหม่เสียมากกว่า ตัวหนังเองก็ได้รับอิทธิพลหนังฮอลลีวู้ดอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามในการสร้างภาพเพื่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจ พร้อมกับการเขียนประวัติศาสตร์แม่นาค

เสียใหม่ จึงทำให้ นากมาก กลายเป็นภาพแห่งความตื่นตา
ตื่นใจกับสิ่งไม่คาดฝันในตำนานเก่าที่ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี

นวนิยายเขียนประวัติศาสตร์แม่นาคจากตำนานการ
วิ่งไล่และวิ่งหนีระหว่างผีกับคน มาเป็นเรื่องของความรัก
และความลำบากของหญิงสาวที่บูชารัก จากผีที่มักถวักถาย
เป็นหญิงสาวที่น่าสงสารและน่าเวทิตน ตำนานแม่นาคได้
รับการประดิษฐ์ใหม่แทบทั้งหมด ไม่ว่าจะเปลี่ยนคำเรียก
“แม่” มาเป็น “นาง” ในชื่อเรื่อง แม้แต่ชื่อแม่นาคเองก็
เปลี่ยนมาเป็น “นาก” จากผมยวกลายเป็นผู้หญิงหน้าตาธรรมดา จนทราย เจริญ-
ปุระ อาจจะเป็นแม่นาคที่สวยน้อยที่สุดในประวัติศาสตร์
ภาพยนตร์แม่นาค จากผู้หญิงที่มีความงามเป็นเลิศมาเป็น
นางนากเคี้ยวหมาก จากคำเรียกขานที่เคยรู้จักกันดีใน
ตำนานแม่นาคอย่าง “พี่มากขา” กลายมาเป็น “ไอ้มาก” ไป

แล้วตำนานใหม่ของแม่นาคนี้ก็ได้สร้างความตื่น
เต้นในกลุ่มคนไทย ตื่นเต้นที่ได้เห็นภาพใหม่จากตำนาน
เก่าซึ่งเป็นที่คุ้นเคยอยู่แล้ว โดยได้รับการปรุงแต่งให้น่าเชื่อ
ยิ่งขึ้นจากการอ้างพระสมเด็จพุฒาจารย์กับกระดูก
หน้าผากของแม่นาคที่หายสาบสูญไป เพื่อให้ดูเรื่องสมจริง
มากขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าความเป็นจริงในภาพยนตร์นั้นคือ
สูตรสำคัญประการหนึ่งในการสร้างภาพยนตร์ โดย
เฉพาะฮอลลีวูด แม้ภาพยนตร์ฮอลลีวูดหลายเรื่องจะเกิดจาก
จินตนาการล้วนๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผี หรือเรื่องอวกาศ
ล้วนต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริงนั่นคือที่สมเหตุสมผล
ทำให้คนดูเชื่อถือได้

ด้วยหลักการนี้เองที่ทำให้ภาพยนตร์จากเอเชียมี
ปัญหาในฮอลลีวูด อีกทั้งเป็นอุปสรรคสำคัญในการก้าวเข้า
มาสู่ฮอลลีวูดของจอห์น วู ที่ถูกกล่าวหาว่าทำหนังไร้สาระ
แบบคนจีน ในเวทีฮอลลีวูด จอห์น วู จะต้องเก็บพันแปดดา
ชิอย่างเอเชียไว้ พร้อมปรุงแต่งเรื่องที่ดีแล้วมีเหตุผลเพียงพอ
เรื่องอย่างพระเอกถูกยิงจนเกือบกระดูกแต่ไม่ตายก็ต้องตัด
ทิ้ง เรื่องกองทัพนกบินหรือจุดเทียนเป็นร้อยเป็นพันในฉาก
แอ็คชั่นต้องเก็บเข้าทั้งหมด เพราะเมื่อเข้ามาเป็นหนังฮอลลี-
วูดจะต้องมีคำอธิบายว่าทำไมจึงต้องจุดเทียนไว้มากมาย
ทำไมถึงมีนกกระพือปีกจนเกินเหตุ

ไม่มีใครรู้ว่าตำนานแม่นาคเป็นเรื่องจริงหรือไม่จน
กระทั่งบัดนี้ แต่ผู้กำกับได้เน้นพล็อตนี้ไว้ตั้งแต่เริ่มต้น ก่อน
สรุปให้หนักแน่นยิ่งขึ้นในช่วงท้าย โดยลืมทิ้งไว้เฉยๆ ใน
ช่วงดำเนินเรื่อง ลักษณะความเป็นจริงที่เบื่ๆ ปิดๆ เช่นนี้
กลับสร้างเสน่ห์ให้แก่นักวิจารณ์ยิ่งขึ้น เรื่องที่ดูไม่จริงกลับดู
คล้ายเรื่องจริง คนดูก็พยายามวิเคราะห์ว่าเรื่องจริงหรือไม่
เช่นเดียวกับหนังแนวแฟนตาซีของฮอลลีวูดที่เรารู้ว่าเป็น
จินตนาการล้วนๆ เรารู้ว่าสตาร์วอร์สเป็นเพียงจินตนาการที่
อาจจะเกิดหรือไม่เกิดในโลกอนาคต แต่เพราะกรรมวิธีการ
ชี้นำที่มีมาตลอดเรื่องกลับทำให้เนื้อเรื่องดูน่าเชื่อถือในความ
รู้สึกของคนดูเป็นอย่างยิ่ง

แล้วคนดูก็ตื่นตาตื่นใจอีกครั้งเมื่อเห็นภาพและฉาก
อันตระการตาที่ออกแบบอย่างไม่เคยเห็นมาก่อนใน
ภาพยนตร์ไทย ภาพทุกภาพที่ปรากฏให้เห็นในภาพยนตร์
เรื่อง นางนาก เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความตั้งใจและการ
เตรียมการล่วงหน้าของผู้กำกับ ระดับมาตรฐานเท่ากับ
สากลเลยทีเดียว อย่างไรก็ตามภาพที่สวยงามวิจิตรเกินตาเหล่า

นั้นบางครั้งกลับไม่ได้สื่อความหมายใดๆ ในเชิงภาษาภาพยนตร์ อาทิเช่นในฉากที่พ่อมากป่วยหนัก เมื่อได้พระสมเด็จพุฒาจารย์รักษาก็นหายแล้ว กล้องตัดมาที่ทุ่งนาและโคลสอัพที่แมลงป่องและคันข้าว โดยไม่สามารถอธิบายได้ว่าต้องการสื่ออะไรในเชิงภาษาภาพยนตร์

การตัดต่อโดยใช้ภาพที่ขัดแย้งกันเป็นอีกวิธีในการสร้างความตึงเครียดให้กับคนดู กล่าวคือเมื่อฉากหนึ่งใช้ภาพโคลสอัพ ภาพต่อไปก็ใช้เทคนิคอีกข้อหนึ่งเพื่อให้ภาพขัดแย้งกันอย่างสุดโต่ง ซึ่งมีผลในการเร่งเร้าความตึงเครียดในหมู่คนดูอีกชั้นหนึ่ง ในฉากที่พ่อมากนอนป่วยหลังจากสงคราม ภาพที่เกิดขึ้นเป็นการถ่ายภาพจากมุมสูง (bird's eyes view) ทำให้ภาวะอารมณ์ของคนดูถูกเร่งเร้าด้วยภาพมุมสูงอยู่ยังไม่ทันหาย แล้วคนดูก็ต้องเผชิญกับความสุดโต่งของภาพต่อไปซึ่งโคลสอัพที่หน้าพ่อมากกำลังนอนป่วยจนเห็นเหงื่อไคลกาย ภาวะเช่นนี้ยิ่งทำให้อารมณ์ของคนดูถูกเร่งเร้าให้เกิดความตึงเครียดมากขึ้น เช่นเดียวกับลักษณะการใช้เพลงดนตรีประกอบเปิดเรื่องด้วยการใช้เทคนิคเสียงพิเศษตัดต่อเข้ามาพร้อมกับสายฟ้าฟาด จนอารมณ์ของคนดูรู้สึกขยายใหญ่ด้วยความตึงเครียด แต่ก็ถูกตัดแทรกเข้าด้วยเสียงดนตรีไทยทำให้ผู้ชมถูกกล่อมเกลอย่างฉับพลัน

มิติแห่งความคาดไม่ถึงนั้นถูกสร้างมาตลอดเรื่องนางนาค ตั้งแต่การเปิดเรื่องโดยให้แม่นาคกล่าวกับพี่มากเลยคิดจากเรื่องแม่นาคเก๋ๆ ที่มีจะดำเนินเรื่องตั้งแต่ความรักของแม่นาคกับพี่มาก เมื่อพี่มากกลับมาอยู่บ้านและบอกนางนากว่าจะแวะไปเยี่ยมเยียน ภาพที่ให้พ่อมากเพิ่งจะเดินหันประตูกระท่อมอยู่ดีๆ ก็รีบเปลี่ยนมาเป็นการเผชิญหน้ากับศพที่น่าเกลียดของเมียเพื่อน ซึ่งเป็นความไม่คาดคิดทั้ง

พ่อมากและคนดู กลายเป็นภาพที่เร่งความตึงเครียดให้ไม่เพียงแต่พ่อมากเท่านั้นแต่รวมทั้งคนดูด้วย

เพราะการเน้นภาพที่ต้องการสร้างความตึงเครียดใจเช่นนี้ จึงทำให้มีฉากหนึ่งไปพ้องจองกับจีนหนึ่งฉบับสองกงของจอห์น วู ในฉากดังกล่าวพี่มากรู้ความจริงและหนีผีแม่นาคเข้าวัด ทั้งเงร หลวงคนและพี่มากเองต่างหลบผีแม่นาคในวงล้อมของสายลี้ญ์ และเทียนไขเป็นร้อยเทียนพัน ซึ่งถ้าใครได้ดูฉากเปิดเรื่อง The Killer ของจอห์น วู จะเห็นความคล้ายคลึงกัน ผู้เขียนเองก็เชื่อว่าหนังเรื่องนี้จะไม่เคยดูหมิ่นฉบับสองกงของจอห์น วู ด้วยซ้ำ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความบังเอิญที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมโพสต์โมเดิร์น สังคมที่ “ไม้อาจจะเกิดนวัตกรรมใหม่ได้เพราะทุกอย่างในโลกนี้ล้วนถือกำเนิดเกิดขึ้นหมดแล้ว อย่างดีก็เพียงแต่การผสมผสานและปรับปรุงสิ่งที่เคยคิดมา” งานชิ้นหนึ่งของคนๆ หนึ่งจึงอาจไปพ้องกับงานของอีกคนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคมข่าวสารในปัจจุบันที่ทุกอย่างสามารถสื่อถึงกันได้ด้วยการกดปุ่มคอมพิวเตอร์เพียงคลิกเดียว

ทั้งงานของหนังไทยและจอห์น วู ต่างก็หลีกเลี่ยงอิทธิพลข้อนี้ไม่ได้ งานของพวกเขาไม่ได้เป็นของใหม่ที่เพิ่งจะคิดค้นขึ้น แต่เป็นการดัดแปลงวิธีการที่เคยมีอยู่หรือถูกลืมไปแล้วมาใช้เพื่อให้เข้ากับกลุ่มคนดูในปัจจุบัน การออกแบบฉากแอ็คชั่นของจอห์น วู นั้นก็ได้อิทธิพลจากหนังสือจินกำลังภายในของฉางเซอะ แทนที่จะใช้ดาบก็มาใช้ปืนแทนที่จะเหาะอย่างหนังจินกำลังภายใน ก็สไลด์ผ่านรถเข็นผ่านราวบันได แม้แต่การใช้ภาพสโลว์โมชันในฉากบู๊ล้างผลาญก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นอิทธิพลจากงานของผู้กำกับอย่างแซม แพ็กกิงแฮม

เช่นเดียวกับที่นันทริย์พยายามสร้างความตื่นตาตื่นใจมาใช้กับภาพยนตร์ที่เป็นตำนานเก่าที่เป็นที่รู้จักกันอย่างดี เนื้อเรื่องที่เป็นตำนานและเชื้ออำนาจต่อบรรยากาศของวันวานยิ่งสร้างภาพชัดแจ้งกับเทคนิคภาพและเสียงสมัยใหม่ นางนากจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความเก่าและใหม่ นางนากอาจจะมีการโฆษณาว่าเป็นการตีความตำนาน แม่นาคเสียใหม่ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการดัดแปลงวิธีการสร้างความตื่นตาตื่นใจสมัยใหม่มาปรับปรุงใช้กับตำนานเก่าหลายๆ หากทำให้ผู้เขียนนึกถึง แผลเก่า ของเชิด ทรงศรี และหนังทดลองเรื่อง แม่นาค ของพิมพ์กา โตวีระ เพียงแต่กรรมวิธีดีกว่าเท่านั้นเอง

งานของจอห์น วู และนางนาก จึงเป็นผลลัพธ์ของวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างเก่าและใหม่ เป็นการผสมผสานงานศิลปะชั้นสูงที่คนทั่วไปเข้าไม่ถึงกับศิลปะมวลชน จึงไม่น่าแปลกใจที่ นางนาก จะกวาดเงินอย่างถล่มทลายเมื่อปีที่แล้ว เพราะภาพยนตร์ได้ตอบสนองภาวะด้านลึกในจิตใจของคนไทย ภาวะที่ตกอยู่ระหว่างการปะทะของวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ ระหว่างวัฒนธรรมระดับสูงอย่างโมเดิร์นนิสต์ที่ยากแก่การเข้าใจและวัฒนธรรมมวลชนที่ดูไร้ศิลปะ ระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออก คิ้วเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่นางนากสามารถชนะภาพยนตร์ ฮอลลีวูดอย่างสตาร์วอร์สได้ อันที่จริง Star Wars ก็ได้นำเสนอทิวทัศน์ของวัฒนธรรมในลักษณะคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นแบบคติพจน์แบบอนุรักษนิยมที่แสดงถึงด้านลบของวิทยาการและเทคโนโลยี หรือแม้แต่การแทรกการยอมรับวัฒนธรรมตะวันออกในตัวผู้แสดง ที่เห็นได้ชัดคือ เสื้อผ้าของเจ้าหญิงนั้นดัดแปลงมาจากชุดชุดีไทเฮาและเจ้าหญิงญี่ปุ่น

มาทั้งสิ้น อีกทั้งการใช้ภาพที่แสดงความตื่นตาตื่นใจ ไม่ว่าจะ เป็นฉากที่ดูซับซ้อน และตัวการ์ตูนต่างๆ แต่เนื่องจาก ภาพอันตื่นตาตื่นใจในสตาร์วอร์สมากและรายละเอียดมากเกินไป ทำให้ได้ผลไม่มากเท่าที่ควรเพราะสายตาศาสนและอารมณ์ของคนดูจะต้องทำงานหนักที่จะรับความตื่นตานั้นอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ผลตอบรับได้ไม่เต็มที่

ความตื่นตาตื่นใจยังคงเป็นสูตรสำเร็จในโลกภาพยนตร์ต่อไปอีกนาน ขึ้นอยู่กับว่าผู้สร้างสามารถปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ ได้อีกมากน้อยแค่ไหน อย่างไรก็ตามความสำเร็จของภาพยนตร์ที่เน้นภาพตื่นตานั้น ใช่ว่าจะสัมฤทธิ์ผลตลอดไป สิ่งสำคัญก็คือความสามารถในการผสมผสานความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของผู้กำกับและบริบทสังคมในช่วงนั้นๆ ความสำเร็จของนางนากในเวทีสากลจึงมิใช่เรื่องที่น่าแปลกใจนัก

ไม่มีใครตอบได้ว่าการสร้างความตื่นตาตื่นใจโดยใช้ภาพที่วิจิตรสวยงามหรูเกินกว่าที่จะพบในหนังไทยทั่วไป อย่างที่เห็นในนางนากจะประสบความสำเร็จได้อีกหรือไม่ ในภายภาคหน้า ถ้ามองกันอย่างผิวเผินแล้วสิ่งเหล่านี้ น่าจะถึงจุดคลายความนิยม เมื่อคนดูเริ่มจับแนวทางของนันทริย์ได้ เพราะความละเมียดละไมเรื่องภาพอย่างที่เราเห็นในงานหนังของนันทริย์นั้นเปรียบเสมือนการดูภาพนิ่ง แตกต่างจากงานของจอห์น วู ที่อาจใช้ภาพที่ตื่นตาตื่นใจคล้ายกัน แต่การดูงานของจอห์น วู นั้นเปรียบเสมือนกับลิลาเดินร่าที่จะดูได้ตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคนดูว่าจะตัดสินใจอย่างไร